

strani, hkrati je epistemološki okvir zamegljen, metodološki ovir pa ne upošteva konceptualne kompleksnosti preučevanja medijskih vsebin.

Robert Bobnič

Vasja Badalič: Za 100 evrov na mesec: proizvodni sistem globalnega kapitalizma. Ljubljana: Krtina, 2009. 259 strani (ISBN 978-961-260-028-0), 22 evrov

Nemara bi bil že čas, da nam ob številnih grandioznih konceptualnih vpogledih v logiko delovanja poznega kapitalizma sodobna akademska produkcija ponudi analizo globalnega proizvodnega sistema iz najbolj oddaljenih, zamejenih in ekscesnih potez, ki bi se po možnosti zrcalile v avtorjevem lastnem izkustvu. Monografski prvenec mladega filozofa Vasje Badaliča, ki je nastal na podlagi predelave doktorske disertacije, nam v branje ponuja natanko tak pristop. Kljub filozofski provenienci se je namreč Badalič v jedro kapitalizma spustil v kontrapunktu z večino sodobne politične filozofije in politične ekonomije, saj je, prvič, svojo sicer teoretsko analizo začrtal s perspektive tretjega sveta, in, drugič, na podlagi etnografskega in empiričnega uvida, ki ga je pridobil predvsem kot samostojni novinar.

Tako se ne gre čuditi, da se monografija prične z reportažnim (p)opisom delovnih razmer v majhnih pakistanskih tovarnah in družinskih podjetjih, ki za zahodne korporacije opravljajo raznolike predelovalne dejavnosti. Prikaz razmer, ki ne samo da spominjajo na klasično Engelsovo študijo o položaju delavskega razreda v Angliji 19. stoletja, pač pa kažejo na to, da je Engels opisoval čase, »ko je delavcem šlo še dobro« (str. 20), služi predvsem kot primeren etnografski uvod v definiranje objekta raziskovanja. Badalič se namreč študije globalnih proizvodnih procesov loti s partikularnega mesta t. i. izvozno-predelovalnih con tretjega sveta. Cona, kakor jo definira v uvodnem poglavju, je tako »razmeroma majhno zamejeno območje znotraj države, katerega namen je privabiti tuje, izvozno usmerjene korporacije s ponujanjem ugodnih investicijskih in trgovskih pogojev, ki bodo korporacijam omogočili čim uspešnejše opravljanje njihovih proizvodnih nalog« (str. 33). Lahko bi dejali, da se od tu naprej celotno delo (raz)bere kot spretno spletena genealogija tega pojava, ki pa ravno zato, ker temelji na partikularni conski situaciji, omogoča misliti obče procese, skozi katere je dandanes inavguriran postmoderni (delavski) subjekt. Kot pravi avtor sam, je tako temeljni namen knjige »ugotoviti, kakšna vrsta oblastnega modela določa delovanje con« (str. 43). V ta namen pa se poslužuje Foucaultove metode raziskovanja oblasti, ki jo strne v tri ključne komponente: smoter, kateremu je oblast zavezana, tip institucije, skozi katerega se oblast (re)producira, in modus subjekta, ki ga oblast vzpostavlja. Temu ustrezno se delo nadalje razcepi na tri poglavja, ki pa mu na koncu sledita še dva zaključna razdelka.

Oblastna dinamika izvozno-predelovalnih con je tako najprej naslovljena skozi marksistični vpogled v reorganizacijo produkcijskega načina. Skozi naslonitev na Marxove izpeljave o ekspanzionistični naravi kapitala samega in prvobitno akumulacijo skuša Badalič prikazati, da je delitev dela, kot jo implementira globalno gibanje kapitala, vpisana že v samo jedro kapitalistične produkcije. A vendar je transformacija iz fordistične v postfordistično paradigmo zaznamovana s tem, da se posamezne naloge v produkcijski verigi ne členijo več znotraj zaključene tovarniške ravni, marveč na globalni domeni, kar pomeni, da se dotične produkcijske enote locirajo na točno določena geografska območja. Na tem mestu je avtorjeva ključna poanta v poudarku, da postmoderna ekonomska paradigma, znotraj katere prevladujejo storitveni in informacijski

sektor ter korporativno upravljanje podjetja, ne povzroča le primata nematerialnega dela, marveč materialno delo predvsem relocira – z disciplinarnim tovarniškim režimom vred – v države tretjega sveta. Ob tematizaciji takega prehoda pa naposled polemizira z Negrijem in Hardtom, ki v *Imperiju* vzpostavljata tezo, da je temeljna modifikacija kapitalizma iz moderne v post-moderno tvorbo posledica odgovora kapitala na upore proti tovarniškemu režimu v šestdesetih letih preteklega stoletja. Takšni imanentni logiki prestrukturacije pa Badalič zoperstavi vznik paradigme od »zgoraj« – preoblikovanje se tako »ni dogajalo na podlagi boja najnižjih slojev, ampak predvsem na željo samih korporacij, ki se niso znale upreti izrednim prihrankom pri stroških proizvodnje, ki so se obetali ob selitvi v tretji svet« (str. 86).

Ravno ta način kapitalistične ekspanzije pa je vzpostavil specifičen konstrukt izvozno-predelovalnih con, ki ga Badalič v nadaljevanju obravnava skozi pravnodiskurzivne – pa tudi nediskurzivne – mehanizme in ki v Foucaultovem smislu pomenijo nič drugega kot (re) produkcijo razmerja moči na osi korporacija–consko delavstvo. Kljub temu, da avtor Foucaultove predpostavke na določenih mestih uporablja pavšalno, pa lahko mirne vesti rečemo, da je pričujoč uvid v diskurzivno konstrukcijo cone poglobilna ugotovitev celotne analize. Temeljna značilnost pravnodiskurzivnega polja, znotraj katerega se cone še konstituirajo, je namreč v tem, da so vselej definirane kot polje izjeme. Cone so tako prostori suspenza (oziroma uvajanja posebnih, izvzetih zakonov) nacionalnih in transnacionalnih pogodbenih razmerij, predvsem davčnih in delovnopравnih ureditev – pogostokrat v conah niso prepovedane samo sindikalne organizacije, marveč vsakršen način delavske reprezentacije. Ključno pri tem pa je seveda to, da ima takšna iregularnost svojo lastno regularnost, ki tako kot v jedru kapitalistične produkcije hkrati gnezdi tudi v jedru konstitucije pravopolitične forme kot take. Gre torej za polje izjeme v agambenovskem smislu, ki predstavlja podreditev subjekta skozi vključujočo izključitev. Čeprav se Badalič tej vrsti konceptualizacije približuje na več mestih, na primer ko zapiše, da »so cone mehanizem, prek katerega se izvaja megalomansko, množično vključevanje delovnih rok tretjega sveta v globalne produkcijske verige« (str. 103), ter da po drugi strani izjemni status cone »izvaja množično izključevanje delavstva iz procesov odločanja« (prav tam), pa Agambenove teoretizacije sploh ne omenja.

Kljub temu pa avtor pomembno poudari konstitucijo izvenconskih ilegalnih proizvodnih obratov, ki se na prvi pogled kažejo v popolni odsotnosti diskurzivnega in represivnega naslavljanja – torej čiste transgresije in brezpravja – in ravno zaradi tega predstavljajo nedekleriran, dopolnilen sistem pravil za delovanje globalnega proizvodnega sistema. Ker Badalič takšno tezo bolj kot teoretično podpira empirično, se zdi, da bi lahko na tem mestu napotili na psihoanalitsko razumevanje obscenege – nenapisanega – dopolnila oblasti, ki predstavlja sam pogoj možnosti delovanja zakona.

Nemara smo se s tem že preveč oddaljili od Badaličeve – sicer minimalne – teoretske pozicije, ki pa je vendarle foucaultovska. Zdi se, da ta pride še posebej do izraza v poglavju o konstituciji conskega delavskega subjekta – popolne delavke. V maniri Foucaultovega *Nadzorovanja in kaznovanja* ter številnih empiričnih ugotovitev se avtor posluži minuciozne razdelave conskega disciplinarnega mehanizma, ki kolikor je manifestacija globalnih korporativnih oblastnih prijemov, toliko producira točno določen subjekt. Ključni presežek v primerjavi s številnimi študijami globalnega kapitalizma v zdajšnji fazi pa Badalič napravi v jasnem poudarku, da je nova globalna delitev dela hkrati tudi nova spolna delitev dela. Ob tem pa je osrednja poanta, da »[k]orporacije na obrobju niso preprosto poiskale novih, svežih delavk, ampak so ustvarile novo vrsto delavk, ki imajo drugačen status od tistega, ki ga imajo njihove kolegice iz prvega sveta« (str. 190), saj je ta nova delavkina subjektiviteta interpelirana le v golo proizvodnjsko funkcijo in niti ne več v subjekt potrošnje.

Po predzadnjem razdelku, kjer skozi prikaz, da je globalna liberalizacija – ki je vedno samo liberalizacija določene panoge – vselej že politična odločitev *par excellence*, se avtor v sklepnih

fazi dela posveti še vprašanju upora. Sozvočno s tezo, da zdajšnji modus globalizacije konstituira specifično oblastno formo in razmerja moči, katerih realno jedro so natanko izvozno-predelovalne cone, Badalič emancipatorni subjekt najprej umesti v vzpostavitev globalne identitete, ki pa lahko vznikne le ob naslovitvi procesov subjektifikacije, ki prečijo tako delavke tretjega kot potrošnike prvega sveta. Vendar se tu znova ne spusti v teoretično refleksijo, marveč nadalje s pomočjo Beckovega koncepta inkluzivne suverenosti terja predvsem transformacijo ekonomske globalizacije v politično globalizacijo transnacionalne civilne družbe in konsekvetnega pravnega režima o delavskih standardih. Paradokсно naj bi politično transnacionalno delovanje takšen režim vzpostavljalo prek vpliva na obstoječe institucije, kot so Evropska unija, Mednarodna organizacija za delo, Svetovna trgovinska organizacija idr.

Tak zaključek, ki sicer napotuje k prevpraševanju institucionalnih temeljev globalne oblasti in delegiranju politične odgovornosti, pa vendarle pokaže tudi na osrednjo šibkost celotnega dela, ki gnezdi ravno v avtorjevem specifičnem metodološkem pristopu. Kljub prikladni analizi, ki predstavlja eno pomembnejših aplikacij foucaultovskega pristopa ne samo v domačem prostoru – tu je namreč sploh prva –, marveč tudi v mednarodnem smislu, pa je problem dela na določenih točkah v pomanjkanju problematiziranja nekaterih konceptov, ki se dandanes vzpostavljajo v polju politične filozofije. A vendar skozi interpretacijo bogatega empiričnega popisa delo izpade kot sila pomemben genealoški uvid v grobo realnost globalnih produkcijskih procesov in oblastnih odnosov, kar pa konec koncev predstavlja tisto najbolj žlahtno Foucaultovo izročilo, ki skozi temeljito refleksijo sedanjosti odpre širok transformativni potencial za prihodnost. Glede na to, da se takega etosa zaveda tudi avtor sam, bi bil ob Badaličevi knjigi že čas, da se ga začne zavedati tako akademska sfera kot tudi širša javnost.

Jernej Prodnik

Žiga Vodovnik: Anarhija vsakdanjega življenja: zapiski o anarhizmu in njegovih pozabljenih pritokih. Ljubljana: Založba Sophia, 2010. 184 strani (ISBN 978-961-6768-16-0), 17,80 evra

Kaj je torej anarhizem? se v znanstvenem knjižnem prvcu sprašuje docent na FDV in podoktorski raziskovalec na Harvardu Žiga Vodovnik. Anarhistična misel je fleksibilen nabor idej in praks, ki so v neprestanem spreminjanju, prakticirajo ga »navadni« ljudje, ne da bi se tega zavedali, anarhistična družba pa je preprosto družba brez avtoritet. Referenčno točko anarhistične misli Vodovnik postavlja v koncept dominacije, pri čemer zasleduje možnost sveta mnogoterih svetov. Osrednji cilj anarhizma je tako »vzpostavitev take družbe, ki bi temeljila na pravici, enakosti in bratstvu in v kateri bi bila odpravljena vsa sredstva državne in družbene prisile. Kot tak nasprotuje vsem oblikam hierarhije, izkoriščanja in avtoritete ter s tem njihovim glavnim oblikam – državi in kapitalizmu« (str. 18).

Avtor si skozi knjigo zastavlja zahtevno nalogo: pestro misel bi namreč rad osvežil z novimi prispevki, ki bi dodatno popestrili njeno razvejanost. Vodovnikov namen torej ni le zgodovinska analiza različnih (pri)tokov anarhizma, čeprav velik del knjige prinaša prav ta vpogled, ampak predvsem izviren prispevek k misli o anarhizmu, ki bi presegal zgodovinsko *ideološko navlako*. Eno vodilnih vprašanj je tako, kako doseči boljši svet in temeljne pravice za vse. Spremnno besedo k Vodovnikovi študiji je napisal eden pomembnejših ameriških aktivistov dvajsetega stoletja, letos preminuli Howard Zinn, kar je le dodatno potrdilo o pomenu ambiciozno zastavljenega raziskovanja.